

розумного узгодження різних чинників, які суб'єкт правозастосовної діяльності на власний розсуд вважає правовими чинниками. Отже, успішне просування по шляху підвищення міри передбачуваності правозастосовного розсуду, що детермінується розглянутими групами чинників, залежить не лише від спеціальних досліджень у сфері правознавства, а й від відповідних досліджень у сфері аксіології, психології, соціології тощо.

Межі правозастосовного розсуду, будучи соціально-правовими обмеженнями, серед яких головну роль відіграють правові засоби, сприяють винесенню оптимальної ухвали, прийняттю правильного рішення на основі принципів законності, справедливості і доцільності.

Література:

1. Вебер М. *Избранные произведения* / М. Вебер. – М.: Норма, 1990. – 808 с.
2. Арон Р. *Демократия и тоталитаризм* / Р. Арон. – М., 1993. – 303 с.
3. Манхейм К. *Диагноз нашего времени* / К. Манхейм. – М., 1994. – 700 с.
4. Шибутани Т. *Социальная психология* / Т. Шибутани. – М., 1969. – 535 с.
5. Афанасьев В. С. *Обеспечение законности: вопросы теории и практики* : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / В. С. Афанасьев. – М., 1993. – 18 с.
6. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [голов. ред. В. Т. Бусел, ред.-лексикогр.: В. Т. Бусел, М. Д. Василега-Дерibas, О. В. Дмитрієв, Г. В. Латник, Г. В. Степенко]. – К.: Ірпінь : Перун, 2005. – 1728 с.
7. Куфтирєв П. В. *Джерела суддівського розсуду: теоретико-правовий аспект* / П. В. Куфтирєв // *Юридична Україна*. – К., 2005. – С. 8–14.
8. Подмосковный В. Д. *Правовая основа судебного усмотрения по российскому законодательству (вопросы теории и практики)* : дис. ... канд. юрид. наук / Владимир Дмитриевич Подмосковный; Волгоград. гос. ун-т. – Волгоград, 2004. – 158 с.
9. Папкова О. А. *Судейское усмотрение в гражданском процессуальном праве* / О. А. Папкова // *Законодательство*. – 1999. – № 2. – С. 41–54.
10. Березин А. А. *Пределы правоприменительного усмотрения* : автореф. дис. ... канд. юрид. наук / Алексей Александрович Березин; Нижегород. акад. МВД России. – Н. Новгород, 2007. – 19 с.
11. Тихомиров Ю. А. *Правоприменение: от стихийности к системе* / Ю. А. Тихомиров // *Журнал российского права*. – 2007. – № 12. – С. 27–43.

М.А. Микитюк

к. ю. н.,

Институт УДО України КНУ імені Тараса Шевченка

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА ВИНИКНЕННЯ І РОЗПОВСЮДЖЕННЯ ТЕРОРИЗМУ

У статті розглянуто питання тероризму в контексті процесів глобалізації. Вплив соціальних, економічних і політичних процесів на виникнення тероризму в Україні. Шляхи реалізації державної політики протидії тероризму.

Ключові слова: національна безпека, національні інтереси, процеси глобалізації, сучасний міжнародний тероризм, розповсюдження тероризму, державна політика протидії тероризму, антитерористичні процеси.

В статье рассмотрен вопрос о терроризме в контексте процессов глобализации. Влияние социальных, экономических и политических процессов на возникновение терроризма в Украине. Пути реализации государственных противодействий терроризму.

Ключевые слова: национальная безопасность, национальные интересы, процессы глобализации, современный международный терроризм, распространение терроризма, государственная политика противодействия терроризму, антитеррористические процессы.

The article deals with the issue of terrorism in the context of globalization. The impact of social, economic and political processes of terrorism in Ukraine. Ways of implementing state policy to combat terrorism.

Keywords: national security, national interests, globalization, modern international terrorism, the spread of terrorism, public policy to counter terrorism, counter-terrorism processes.

Метою дослідження є геополітична динаміка розвитку суспільства, яка містить умови для виникнення тероризму та його ескалації, багато в чому визначається економічними причинами.

Виклад основного матеріалу. Сучасне індустріально-інформаційне суспільство, яке є суспільством безмежних можливостей, здатне забезпечити високу продуктивність праці, створити всі необхідні умови для технічного переоснащення виробництва на базі новітніх технологій, розвитку сучасних швидкодіючих систем комунікацій, накопичення та розповсюдження наукової, технічної та іншої важливої для життєдіяльності людей інформації і таким чином продовжити шлях до зближення країн та народів, втягненню в стійкий економічний розвиток навіть відсталі частини світового суспільства, забезпечивши стабільність відносин в цілому.

Але стає все більш зрозумілим той факт, що світовий економічний розвиток схиляється в сторону формули 30 до 70, яка означає його зростаючу поляризацію.

Як відомо для успішного функціонування світової ринкової системи досить 20% кваліфікованих робітників. Значна частина їх інтегрована сьогодні країнами “золотого мільярду”, а 80% останніх приготувлена участь маргіналів (тих, хто не зміг пристосуватися до нових умов) світової економіки. Тому навряд чи політика соціальної деградації відтиснення більшої частини трудового населення на периферію світової цивілізації може бути реалізована непомітно, не викликаючи відповідної реакції у народів та соціальних груп.

Така політика провокує потужні вогнища соціальних конфліктів, регіональних зіткнень і локальних війн, ескалація яких на перший план виводить тероризм в якості найбільш ефективного засобу протистояння. Цей процес каталізується економічною поляризацією, яка з однієї сторони, посилює у відсторонених почуття соціальної несправедливості, а з іншої, підводить до використання у боротьбі за досягнення цієї справедливості таких засобів і методів, які роблять цю боротьбу співставляючою.

Виникає запитання: чи не стане в недалекому майбутньому ядерний чи бактеріологічний тероризм потужним фактором стримування сильних, високорозвинених країн менш сильними і розвиненими?

Для чого сьогодні відсталій країні створювати багаточисельну армію для протидій, наприклад, експедиційному корпусу збройних сил США, якщо є можливість купити або виробити декілька ядерних вибухових пристроїв середньої потужності і таємно доставити їх на територію Америки. Важко не погодитись з тим, що подібні міри можуть впливати на окремі рішення й навіть на економічну політику самих амбіційних держав.

На фоні процесів глобалізації світової економічної системи відзначається посилення впливу злочинності, корупції в системі державного управління, втрата національного суверенітету і зростання ролі тероризму, особливо його релігійно-етнічної різновидності. Сама ж світова фінансова система перетворилася в глобальний спекулятивний конгломерат, який функціонує не в інтересах розвитку національних економік, росту промислового виробництва і рівня життя людей, а в інтересах зміцнення позицій країн “золотого мільярду”. Реальні перспективи тяжких криз та конфліктів, у тому числі збройних, які ґрунтуються на тактиці тероризму, в цьому випадку досить вірогідні.

Нестабільність сучасного світу, заплутаність і диктат економічних відносин, деформація існуючих балансів політичного протистояння, непередбачуваність розвитку подій у соціальній та культурній сферах очевидні.

За висловлюванням колишнього Генерального секретаря ООН Бутроса Бутроса-Галі, “планета стиснута в лещатах двох потужних протидіючих сил: глобалізації та дезинтеграції” [1, с.86]. При чому, визнаний багатьма спеціалістами перехід сучасного світу від економічної (індустріальної) системи суспільного устрою до нової глобальної системи, якою є постеконімічне (постіндустріальне) суспільство, супроводжується зростаючою соціальною напруженістю.

Існування основного глобального конфлікту в значній мірі визначається тим, що досягнення в економічній сфері, по-перше, розповсюджуються в певній мірі лише на незначну частину населення планети, а по-друге, ці досягнення значно визначили процес в політичній сфері таким чином, що економіка і політика входять до режиму посиленого дисонансу. І якщо в економічній сфері світ сформувався в єдину, всеохоплюючу оболонку, то в політичному відношенні він потерпів зростаючого розподілу. Напруженість між цими двома прямо протилежними тенденціями породжує зіткнення і конфлікти різної міри інтенсивності та масштабу.

В цілому, на думку сучасного російського дослідника В.Л.Іноземцева, джерела і масштаби сучасних і потенційних протистоянь визначаються тим, що на порозі 21 століття пост економічний устрій формується не як самодостатня соціальна система, а як досить замкнута спільність в межах постіндустріальних суспільств, що породжує два типи конфліктів. З одної сторони, на світовій арені країни, що розвиваються, зіштовхуються з наростаючою господарською кризою, яка викликана, в першу чергу, відсутністю реального попиту на їхню продукцію зі сторони розвинутого світу, встануть в опозицію по відношенню до постіндустріальних країн; появиться нова межа, яка розподілятиме сучасну цивілізацію. З іншої сторони, самі розвинені країни також будуть вражені зростаючою соціальною роз’єднаністю, яка буде витікати із різних мотивів діяльності представників тої чи іншої соціальної груп. Це породжує соціальні конфлікти між самими розвиненими країнами, що може призупинити становлення постеконімічного суспільства чи навіть зруйнувати його внутрішню логіку [2, с. 4].

На визначеній вище основі сформувався третій тип конфлікту, який виражається в тенденції до виснаження та соціальної поляризації населення на національному, регіональному і глобальному рівнях при каталізуючому впливі на цей процес цивілізаційних, расово-етнічних та інших відмінностях.

Стає очевидним, що гостроту процесу сучасного глобального економічного розвитку надає наявність в ньому двох протилежних тенденцій: підкорення світової економіки інтересам міжнародної фінансової олігархії та транснаціонального капіталу, з однієї сторони, і конкуренції національних економічних систем – з іншої. Багато транснаціональних корпорацій переважають за економічним оборотом великі країни, підкорюють своєму впливу уряди, таким чином впливаючи на формування міжнародного права та міжнародних інститутів.

В якості планетарної управлінської структури, яка представляє інтереси світової олігархії, все більше проявляється так званий Світовий уряд (Рада міжнародних відносин, Тристороння комісія, Світовий форум).

Іншими словами, спостерігається утворення ще однієї групи протиріч, пов'язаних з боротьбою за присутність і домінування у Світовому уряді.

Конфліктогенність вищезазначеного комплексу економічних протиріч визначається трьома основними характеристиками. По-перше, вони породжують протестні настрої і наміри різних рівнів та напрямків, по-друге, конфліктне, нестабільне середовище являється безпосередньою умовою, яка сприяє зростанню прибутків для крупного транснаціонального капіталу, а по-третє, створюється обстановка нестабільності і конфліктності в регіонах, які не відносяться до Заходу. Особливу гостроту зростаючому конфлікту надає усвідомлення громадськістю того, що глобалізація економіки (і її трагічні наслідки) не є результатом науково-технічного процесу. Уряди і парламенти різних країн своїми діями свідомо стирають існуючі між ними економічні перепони, що приводить до порушення ринкової рівноваги. Бажання отримати дешеву робочу силу породжує соціальні конфлікти і у країнах із сильною економікою. (Події у Франції та інших країнах Європи у кінці 2005 року).

Численні вогнища напруженості і конфліктів, що виникають на територіях, які підлягають економічним експериментам глобального характеру, викликають тривогу у спеціалістів та суспільства у зв'язку з загрозою зростання екстремізму і тероризму до рівня незворотності.

Скрізь у світі держава і політика здають свої позиції перед банками і корпораціями. Навіть антитрестівське законодавство, яке в свою чергу є гарантом ринкової економіки, сьогодні втрачає ефективність. Насторожує і те, що в цих умовах терор як ефективна форма насилля стає звичним способом реалізації економічних і політичних цілей та знаходить все більше застосування.

Ще одна складова конфліктогенності процесу глобалізації світової економіки знаходить своє втілення, перш за все, в активній пропаганді необхідності перерозподілу ресурсів на користь розвиненої меншості. Її цілі пов'язані з отриманням аргументаційної бази для пояснення недоцільності національних урядів, економічної неефективності і екологічної загрози національних програм розвитку регіонів, які відносяться до країн “третього” та “четвертого світу”. [3, с.218].

Таким чином, не важко помітити подальше прискорення зростання конфліктогенності у світі, де в якості основної результативної боротьби місце вже давно займає тероризм.

При цьому поглиблення тенденції відбувається тому, що тероризм, зберігаючи свою нелюдську сутність, все більш трансформується в збройні конфлікти низької інтенсивності. Багато в чому завдячуючи цій тенденції, тероризм набуває масштабів світової загрози. Таку загрозу складають так звані довготривалі терористичні конфлікти, які відображають протиріччя тих чи інших соціальних груп чи держав, обумовлені корінними політичними і цивілізаційними мотивами.

Потрібно зрозуміти, що тероризм є “загальним продуктом” економічного і соціального розвитку країн світової спільноти.

Розглядаючи глобальну тенденцію до поляризації країн та народів, яка веде до глобалізації і загострення протиріч, необхідно вказати і на такий пов'язаний з нею аспект.

Справа у тому, що в міру зростаючої катастрофогенності процесу поляризації, а також в міру загальноекономічних, загальноекологічних та інших проблем, які лежать в основі взаємовідносин держав і націй, виникає основа для загальної відповідальності і, відповідно, пошук глобального регулятивного механізму.

В пошуках ефективних шляхів подолання кризових явищ в економічній сфері міжнародна громадскість головним чином виходить на необхідні засоби вирішення. В основі цих засобів лежить усвідомлення загальної відповідальності і покладення основної складності у вжитті заходів з реалізації цих рішень на економічно розвинені країни.

На успіх можна розраховувати, визначаючи не тільки загальну відповідальність держав за виникнення та ескалацію сучасного тероризму. Глобальним масштабам цієї загрози слід протиставити міжнародну правову систему, в основі якої лежав би принцип співучасті держав, націй та інших різних груп.

Комплекс протиріч між розвиненими та відсталими країнами в останній час значно загострився. Якщо в період з 1955 по 1979 рік, коли економічний розвиток західних країн був швидким, відмінність від їх долі в світовому промисловому виробництві і долі решти світу скоротилася, досягнувши 1,9 % на рік. В останні десятиліття, не дивлячись на уповільнення прогресу в самих індустріально-розвинених країнах, цей процес розгортався із швидкістю 1,5 % на рік а сьогодні можна спостерігати повну зміну тенденцій.

В цьому випадку відображається якісно високий господарський потенціал розвинених країн, що і утворює визначальне джерело нового глобального протиріччя, яке, загострюючись в останнє десятиліття, загрожує цілісності світового порядку.

На зміну виробничим транснаціональним компаніям приходять глобальні фінансові групи, які утворюються із старих виробничих структур та контролюють розвиток технологій. При чому фінансові інформаційні ринки більше придатні до монополізації, чим ринки звичайних товарів та послуг.

Швидкість руху капіталу на сучасному глобальному фінансовому ринку така, що здатна зруйнувати національну економіку, перетворивши багато країн на заручників фінансово-інформаційного ринку.

Зміст ще одного гострого протиріччя пов'язаний з набуттям американською державою становища глобальної монополії. В наслідок цього виникає невідповідність між внутрішньо-національним характером інтересів, на основі яких приймаються політичні рішення, і глобальним характером наслідків таких рішень. Тому на фоні прискорених процесів глобалізації домінування в світовій економіці транснаціональних компаній, які все більше набувають фінансово-інформаційної направленості, підриває основи держави – нації і веде до втрати національного суверенітету як такого.

Звичайно, що така тенденція не може не викликати супротиву, особливо у народів та держав, які представляють “третій і четвертий світ”.

Розрив став збільшуватися, коли західний світ, який боровся у 80-ті роки з внутрішньою кризою, зумів виключити можливість тиску на себе з боку країн-експортерів сировини.

Все більш інтенсивне впровадження високих технологій, ускладнення процесу праці знижує значення такої важливої конкурентної переваги країн “третього і четвертого світу”, як дешева робоча сила. В свою чергу, потреба в якісній праці веде до згортання глобальної виробничої інтеграції, коли малорозвинені країни залишаються за межами цього процесу. При цьому загостренню ситуації сприяє розміщення в “третьох країнах” неадаптованих до їх умов технологій для виробництва товарів, що не відповідають їх структурі використання.

Не менш конфліктні наслідки створює інвестиційна політика, де також домінують транснаціональні компанії. Постійно зростаючі інвестиції розвитку як матеріальної бази високотехнологічного виробництва, так і людського потенціалу також приводять до поглиблення та розширення розриву між постіндустріальними країнами та рештою світу.

Насправді, будучи сьогодні основною рушійною силою технологічного прогресу, транснаціональні компанії не здатні створювати технології, які відповідали б потребам основної частини людства. Поза ескалацією конфліктності в “незахідному” світі, це тягне за собою загрозу глобальної кризи і для самих розвинених країн, так як підривається потенційний попит на продукцію і високі технології самих транснаціональних корпорацій.

Спеціалісти розцінюють такий характер розвитку глобальної економіки як технологічний тупік з можливими катастрофогенними наслідками для всієї світової громадськості.

Одним із найвірогідніших варіантів подолання кризи є інспірування збройного насильства в різноманітних формах між основними жертвами цієї кризи. Поринувши в терор та насилля значну частину людства, світова еліта могла би скористатися цим для підйому розвитку цивілізації на новий технологічний рівень, заміни транснаціональної корпорації на відповідні нові економічні форми свого домінування.

Особливо небезпечний конфліктогенний заряд утворюється з формуванням умовних категорій країн “четвертого світу”, який виникає в процесі подальшої міжнародної економічної диференціації. Мова йде про країни, які з об'єктивних та суб'єктивних причин не в змозі сприймати сучасний тип господарського прогресу.

Не будучи в змозі розвивати технологічні сторони економіки, більшість цих країн в останні роки сконцентрувалася на поставках сировини, первинних продуктів її переробки, а також на виробництві примітивної масової продукції, від якої став відмовлятися постіндустріальний світ, оскільки його потреби в природних ресурсах знижуються.

Катастрофічне становище, яке склалося в найбідніших регіонах, вимагає від підприємців та урядів розвинених країн відмовлятися від розповсюдження політики кредитування цих країн приватними чи державними каналами. Це пов'язано, в першу чергу, з нездатністю урядів країн “четвертого світу” проводити збалансовану економічну політику інтересів своїх народів, а також з тим, що міжнародні позики і допомога з боку розвинених країн сприяє збереженню в цих регіонах світу низько-ефективних господарств та реакційних політичних систем.

Слід сказати, що політика соціальної деградації, витіснення більшої частини працездатного населення на периферію світової цивілізації, як відомо, не має ніяких перспектив і здатна вдарити по інтересах розвинених країн. Її продовження буде виступати потужним вогнищем виникнення цінових соціальних конфліктів, регіональних зіткнень, локальних війн, які при досягненні критичної маси можуть перетворитися в глобальне протистояння між країнами та народами світу. В міру значного розриву в рівні розвитку країн буде зростати потреба в тероризмі як засобі досягнення цілей боротьби.

Серед глобальних проблем, які каталізують ескалацію різного роду конфліктів, все більше місце займає погіршення становища навколишнього середовища, яке тісно переплітається з негативними тенденціями в економічній і соціальній сфері.

Питання про глобально-економічну і соціальну безпеку розглядається на двох різних рівнях. З однієї сторони, на фоні подібних проблем все яскравіше видно основу для можливих війн та конфліктів, особлива загроза яких характеризується їх терористичним змістом і тактикою дій.

Серед спеціалістів та громадськості з'являється розуміння, що в сучасних умовах постіндустріального світу не можна відмежовуватися від проблеми менш розвинених країн, які вливаються в загальносвітові проблеми. Крім того, якою б загрожуючою не була господарська нестабільність світу, що розвивається, якою б значною не була економічна проблема, вирішення питання про попередження дестабілізації сучасного світового порядку слід пов'язувати, в першу чергу, з процесами, які відбуваються в середині західних держав.

В умовах, коли здійснюється перехід від індустріального типу господарства до інформаційного, коли знання стають виробничим ресурсом, виникає соціальна нерівномірність, потужний потенціал якого визначає розкол як в середині розвинених країн, так і в цілому світі. Вже сьогодні масштаби перерозподілу засобів, необхідних для підтримання соціальної рівноваги, безмежно вирости, і з кожним роком їх об'єм буде зростати.

Тому все гостріше постає загальна проблема, з однієї сторони, стримувати соціальний вибух в розвинених країнах, а з іншої – попередження такого вибуху в країнах “третього і четвертого світу”, а також можливих масштабних конфліктів на міждержавній основі. Враховуючи, що ця проблема включає в себе екологічні, гуманітарні, соціальні і економічні аспекти, які в сучасних умовах не можуть бути вирішені в межах однієї держави чи групи країн, світова громадськість активно шукає цивілізаційні, ненасильницькі шляхи її вирішення.

Потрібно мати на увазі, що будь-які дії світової спільноти на упорядкування світової економіки і усунення економічних причин насилля, будуть мати противників. Масштаби, форми і методи протидії будуть залежати від оптимальності мір, які приймаються, сприйняття їх якомога більшою частиною людства. Одним із способів протидії глобалізації і є її продукт – тероризм.

Глобалізація, яка змінила світову економіку і політику, суттєво вплинула на безпеку всього світового суспільства, зросла небезпека, якій воно піддається у зіткненні з сучасним міжнародним тероризмом. Американський “чорний віторок” показав, що під загрозою опинився весь цивілізований світ.

Поняття тероризм є невід'ємною частиною сучасного світового процесу. Загальна глобалізація призвела до того, що світ став об'ємним, доступним і вразливим у будь-якому місці. Ні одна держава, у тому числі й Україна, не може почувати себе у повній безпеці. Ця проблема стала загальносвітовою, і вирішувати її повинні всі держави разом. Тільки об'єднаними зусиллями можна створити правову базу для позбавлення тероризму його політичної, ідеологічної і матеріальної підтримки[4,с.38].

Висновок. Отже першочерговим завданням держави сьогодні є невідкладне вжиття радикальних превентивних заходів з метою недопущення появи у нашій країні терористських або інших екстремістсько-налаштованих організацій, діяльність яких могла б дестабілізувати систему національної безпеки України. На даному етапі розвитку держави ще не сформувалися необхідні державні органи та механізми протидії тероризму.

Література:

1. Антипенко В.Ф. *Борьба с современным терроризмом. Международно-правовые подходы.*//ЮНОНА-М, 2002. – с.86.
2. Антипенко В.Ф. *Борьба с современным терроризмом. Международно-правовые подходы.*//ЮНОНА-М, 2002.- с.4.
3. Кондратьев Я.Ю., Глушков В.О. *Борьба з тероризмом на сучасному етапі: проблеми визначення аспектів політико-правової стратегії.*//Науковий вісник Української академії внутрішніх справ України. - 1996. - № 1. - с.218.
4. Беглова Н.С. *Терроризм: поиск решения проблемы.*//США: экономика, политика, идеология. – 1991. – "1. – С.38.